

УДК 378.011.3-051:159.9:] 17.022.1:37.043.2(045)

ДУХОТВОРЧІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

А. А. Даніліч-Скакун

У статті порушено проблему підготовки нової генерації практичних психологів, покликаних працювати в інклюзивному освітньому просторі сучасних закладів освіти. Дано визначення понять «інклюзивний освітній простір», «зовнішнє і внутрішнє середовище інклюзивного освітнього простору». Проведено аналіз праць вітчизняних дослідників, присвячених трактуванню цього поняття і охарактеризовано основні підходи до проблеми підготовки фахівців, покликаних працювати в сфері інклюзивної освіти. Здійснено аналіз процесу духовторчості майбутніх практичних психологів у педагогічних закладах вищої освіти як процесу освоєння духовного досвіду людства, збагачення життєвими цінностями, пізнання себе і картини світу як способу бачення гармонії природи і людини. На основі аналізу наукових досліджень сучасних педагогів-практиків визначено напрямки роботи педагогічного закладу вищої освіти з підготовки майбутніх практичних психологів до роботи в інклюзивному освітньому просторі. Авторкою пропонується наповнення чотирьох напрямів виховної роботи ідеями інклюзивної освіти і реалізація їх в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти. Охарактеризовано виховне значення волонтерської діяльності майбутніх психологів і визначено, що Молода людина, яка безкорисливо допомагає ближньому, є кращим прикладом духовторчості. Прояви відповідальності перед суспільством допомагають молодій людині проявляти свої найкращі якості, виходити за межі комерційних і «взаємовигідних» стосунків і творити свій дух та характер, зростаючи над собою.

Ключові слова: *духотворчість, духовність, інклюзія, інклюзивний освітній простір.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У сучасній Україні відбуваються демократичні перетворення, що змінюють не тільки політичну ситуацію в країні, але й свідомість громадян. Одним із важливих напрямів таких перетворень стає розбудова суспільства рівних можливостей. Перший крок на цьому шляху – це прийняття інклюзії як

стратегії розвитку освіти в Україні. Розбудова інклюзії передбачає зміни не тільки у системі освіти, але й у душі кожного фахівця, покликаного працювати у Новій українській школі, зокрема й практичного психолога. Перед спеціалістами постають нові професійні завдання, виконання яких потребує терплячості і любові до оточуючих. Тож, готуючи майбутніх практичних психологів, увага має приділятися не тільки якісній фаховій підготовці, але й вихованню альтруїзму, доброти і людяності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях висвітлено різноманітні теоретико-практичні аспекти: організації освітньої роботи з дітьми та молоддю з обмеженими можливостями (М. Андреева, А. Колупасва, О. Рассказова, В. Тесленко, М. Чайковський); реалізації ідей людинотворчості і духотворчості (М. Альошина, О. Газман, В. Грицок, А. Мудрик, М. Роганова, Л. Сергієнко, Г. Шевченко); підготовки майбутніх практичних психологів (Т. Вілюжаніна, Ж. Вірна, Л. Долінська, М. Д'яченко, Л. Терлецька, Н. Чепельова, Т. Яценко).

Однак, проблема духотворчості майбутніх практичних психологів та їх моральна підготовка до роботи в умовах інклюзивної освіти залишається актуальною і невирішеною.

Метою нашої статті є розкриття проблеми духотворчості майбутніх практичних психологів в умовах інклюзивного освітнього простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розуміння ключових аспектів підготовки майбутніх практичних психологів до роботи в інклюзивному освітньому просторі, варто визначити загальне розуміння терміну «інклюзивний освітній простір». На думку М. Чайковського, «...інклюзивний освітній простір є сукупністю умов (зовнішніх і внутрішніх), певних факторів, об'єктів інфраструктури, що забезпечують набуття учнями з особливими потребами соціальності через максимально можливе їх включення до усіх ланок педагогічного процесу, вільне перебування у шкільному просторі, максимальний розвиток їх здібностей, стимулювання компенсаторних можливостей організму, набуття повноцінного соціального досвіду як основи вибору успішних життєвих стратегій...» (Чайковський, 2015).

Варто відзначити, що інклюзивний освітній простір має низку переваг, зокрема: демократичність освіти (дитина та її батьки мають можливість реалізувати своє конституційне право на вибір форми і змісту освіти та освітнього закладу); подолання бар'єрів (психологічних, фізичних і соціальних); багатосуб'єктність освіти; доступність ресурсів; подолання дискримінації і стереотипізації освіти; професійна реалізація сучасних педагогів за новими векторами і напрямками; згуртування батьківських колективів; заохочення до соціального партнерства шкіл та громадських

організацій; наповнення сімейного виховання новим інклюзивним змістом; створення нових можливостей для формування духовних якостей у дітей незалежно від рівня їх здоров'я (Симаєва, 2014).

В інклюзивних класах створюються нові умови для навчання, збільшується кількість групової роботи. Метою цих змін є можливість об'єднання дітей із різним рівнем здібностей, інтересів і створення для них комфортних умов для співпраці. За таких умов збільшуються і можливості організації співпраці вчителів і психологів, які створюють сприятливі умови для реалізації дітей у навчанні і творчості (Колупаєва, 2012).

Однак, відкритим залишається питання готовності фахівців до такої взаємодії та професійної реалізації, особливо це стосується моральної готовності.

Для дослідження питання духотворчості майбутніх практичних психологів в інклюзивному освітньому просторі варто звернутись до наукових надбань Г. Шевченко, яка в своїх наукових пошуках акцентує увагу на людиноцентризмі в сучасній освіті. На думку дослідниці, особистість знаходячись в центрі освітньо-виховної системи набуває рис та якостей, що роблять її глибоко духовною, культурно-гуманістичною, творчою. Важливим є не тільки здобуття освіти, але й набуття Людяності (Шевченко, 2004).

У своїх працях Г. Шевченко розглядає духовність як турботу про загальне щастя і добробут і може бути проявом лише високорозвиненої свідомості. Її прояви можна спостерігати у вчинках і думках людини, витворах мистецтва і побуті. Саме гуманізм, толерантність і альтруїзм демонструють усю глибину Людської душі (Шевченко, 2004). На нашу думку, саме ці якості є важливими для практичного психолога, який працює в інклюзивному освітньому закладі.

Саме через виховання любові й бажання порозумітися відбувається процес духотворчості майбутніх практичних психологів (Шевченко, 2004).

Аналізуючи дослідження Г. Пономарьової, вважаємо, що процес духотворчості майбутніх практичних психологів у закладах вищої освіти має відбуватися в межах педагогічної виховної системи. У роботах авторки їх визначається чотири: педагогічна практика, аудиторна й поза аудиторна робота й самовиховання (Пономарьова, 2014). Шукаючи можливості духотворчості майбутніх практичних психологів, ми пропонуємо наповнювати кожен із цих напрямів Любов'ю до Людини й інклюзивним змістом.

Реалізуючи перший напрям – аудиторна робота, – варто пам'ятати, що дисципліни, що вивчаються у вищих навчальних закладах, різнобічно впливають на становлення та розвиток не тільки наукових, професійних

поглядів, але і світоглядних, громадянських, естетичних, моральних ідеалів майбутніх фахівців (Пономарьова, 2014). На нашу думку, необхідно доповнювати навчальні дисципліни «Педагогічна психологія», «Основи педагогічної майстерності» і «Загальна педагогіка» розділами «Інклюзія в Україні», «Система роботи практичного психолога в інклюзивному освітньому просторі», а також в навчальних планах освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» ввести дисципліни «Теорія та практика інклюзивної освіти» та «Спеціальна психологія». Зважаючи на виховний потенціал освітнього процесу, варто пам'ятати, що вивчаючи зазначені розділи і дисципліни, майбутні практичні психологи зможуть разом із досвідченими педагогами, передбачити і знайти відповіді на різноманітні методичні та етичні питання, що у майбутньому можуть виникнути в ході практичної діяльності.

Особливого значення для роботи за цим напрямом має особистість викладача і його готовність співпрацювати і передбачати ті проблеми, що виникають у молодих фахівців на шляху їх професійного становлення.

Опрацьовуючи другий напрям – виховна діяльність у позааудиторний час, – варто наголосити, що саме тоді студенти набувають рис та якостей, що сприяють формуванню в них духовних якостей. За твердженням Г. Пономарьової, «...організація позааудиторної роботи розрахована на те, щоб кожен студент мав можливість репрезентувати себе як індивідуальність у загальній колективній творчій справі...» (Пономарьова, 2014).

На нашу думку, правильним шляхом, для реалізації цього напрямку є залучення студентів до альтруїстичної діяльності, зокрема волонтерства. Особисте спілкування із людьми з особливими потребами допоможе студентам краще зрозуміти, що рівень здоров'я не є перешкодою у порозумінні і дружбі. Саме безкорисливість і альтруїзм може слугувати прикладом духотворчості.

За третім напрямом – педагогічна практика – на думку Г. Пономарьової передбачається, що «...у цей період відбувається процес професійного становлення та самовизначення майбутніх практичних психологів, актуалізуються й поглиблюються їхні теоретичні знання, удосконалюються вміння та навички. Педагогічна практика допомагає реально розвивати за умов природного педагогічного процесу методичну рефлексію. Аналіз такої діяльності допомагає практиканту усвідомити труднощі, що виникають у процесі роботи та віднайти шляхи їх подолання...» (Пономарьова, 2014).

Під час проходження педагогічної практики в інклюзивному освітньому закладі майбутній практичний психолог має можливість

проаналізувати не тільки рівень своєї фахової підготовки, але й провести рефлексію і зрозуміти власні емоції й почуття. У майбутньому це допоможе уникнути складнощів у ході професійної адаптації.

Четвертий напрям роботи – стимуляція до самовиховання, на нашу думку, з одного боку є найдієвішим, а з іншого недооціненим фахівцями. Аналізуючи свої знання, здобуті в ході теоретичної підготовки та перевіривши їх на практиці, студенти мають змогу не тільки виявити прогалини у власному рівні професійної готовності, але й проаналізувати, знайти можливості, покращити їх. Знаходячи можливості самозміни, майбутній практичний психолог зростає не тільки як фахівець, але й як Людина.

Висновки. Отже, характеризуючи процес духотворчості майбутнього практичного психолога, покликаного працювати в інклюзивному освітньому просторі, варто відзначити, що майбутні фахівці, покликані працювати у сучасних інклюзивних школах, мають бути носіями Любові і Людяності, для того щоб суспільство розвивалось на засадах партнерства і демократії. Процес духотворчості майбутнього практичного психолога відбувається в освітньому процесі ЗВО, тому здійснюватись має в аудиторній і позааудиторній роботі, під час педагогічної практики і обов'язково із стимуляцією до самовиховання. Тож, ці напрями діяльності мають ґрунтовно і змістовно наповнюватись інклюзивним та людинотворчим змістом.

Література

1. Колупаєва А. А., Данилівчуте С. В., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навчально-методичний посібник. Київ: Видавнича група «АСК», 2012. 182 с.
2. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика: монографія. Харків: Ранок, 2014. 547 с.
3. Симаєва И. Н. Инклюзивное образовательное пространство SWOT-анализ. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. 2014. № 5. С. 31 – 39.
4. Чайковский М. С. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі: монографія. Київ: Університет «Україна», 2015. 435 с.
5. Шевченко Г. П. Педагогіка духовності. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. Луганськ, 2004. № 1. С. 3–9.

References

1. Kolupayeva, A. A., Danilavichute, S. V., & Lytovchenko, S. V. (2012). *Profesiyne spivrobitnytstvo v inklyuzyvnomu navchal'nomu zakladi* [Professional cooperation in

an inclusive educational institution] : navchal'no-metodychnyy posibnyk. Kyiv: Vydavnycha hrupa «ASK» (ukr).

2. Ponomar'ova, H. F. (2014). *Vykhovannya maybutn'oho pedahoha: teoriya i praktyka* [Educating the future teacher: theory and practice]: monohrafiya Kharkiv: Ranok (ukr).
3. Simaeva, I. N. (2014). Inklyuzivnoe obrazovatel'noe prostranstvo SWOT-analiz [Inclusive educational space SWOT analysis]. *Vestnik Baltiyskogo federal'nogo universiteta im. I. Kanta*, # 5, 31-39 (rus).
4. Chaykovs'kyu, M. Ye. (2015). *Sotsial'no-pedahohichna robota z moloddyu z osoblyvymy potrebamy v inklyuzyvnomu osvith'omu prostori* [Social-pedagogical work with young people with special needs in the inclusive educational space]: monografiya: Kyiv: University «Ukraine» (ukr).
5. Shevchenko, G. P. (2004). Pedagogika dukhovnosti [Pedagogy of spirituality]. *Spirituality of a Personality: Methodology, Theory and Practice*, # 1, 3–9 (ukr).

ДУХОТВОРЧЕСТВО БУДУЩИХ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

А. А. Данилич-Скакун

В статье затронута проблема подготовки нового поколения практических психологов, призванных работать в инклюзивном образовательном пространстве современных учебных заведений. Автор анализирует нормативно-правовые предпосылки становления в Украине инклюзивного образования и значение этого процесса для детей и молодежи с особыми потребностями. Дано определение понятий «инклюзивное образовательное пространство», «внешняя и внутренняя среда инклюзивного образовательного пространства». Проведен анализ работ отечественных исследователей, посвященных трактовке этого понятия и охарактеризованы основные подходы к проблеме подготовки специалистов, призванных работать в сфере инклюзивного образования. Осуществлен анализ процесса духотворчества будущих практических психологов в педагогических учреждениях высшего образования как процесса освоения духовного опыта человечества, обогащения жизненными ценностями, познания себя и картины мира как способа видения гармонии природы и человека. На основе анализа научных исследований педагогов-практиков определены направления работы педагогического учреждения высшего образования по подготовке будущих практических психологов к работе в инклюзивном образовательном пространстве. Автором предлагается наполнение четырех направлений воспитательной работы идеями инклюзивного образования и реализация их в образовательном процессе педагогического учреждения высшего образования. Охарактеризовано воспитательное значение волонтерской деятельности будущих психологов и определено, что молодой человек, бескорыстно помогающий ближнему, является лучшим примером духотворчества. Проявления ответственности перед обществом помогают молодому человеку проявлять свои лучшие качества,

выходит за пределы коммерческих и «взаимовыгодных» отношений и творить свой дух и характер вырастая над собой.

Ключевые слова: духотворчество, духовность, инклюзия, инклюзивное образовательное пространство.

SPIRITCREATIVITY WORK OF FUTURE PRACTICAL PSYCHOLOGISTS IN THE INCLUSIVE EDUCATIONAL SPACE

A. A. Danilich-Skakun

The article raises the problem of preparing a new generation of practical psychologists, who are called to work in the inclusive educational space of modern educational institutions. The author analyses the legal and regulatory preconditions for the formation of inclusive education in Ukraine and the significance of this process for children and youth with special needs. The definition of concepts "inclusive educational space", "external and internal environment of inclusive educational space" is given. The analysis of the works of domestic researchers devoted to the interpretation of this concept is carried out and the main approaches to the problem of preparation of specialists intended to work in the field of inclusive education are described. The analysis of the spiritcreativity of future practical psychologists in pedagogical institutions of higher education as a process of mastering the spiritual experience of mankind, enrichment of vital values, cognition of oneself and the world picture as a way of seeing the harmony of nature and man are analysed. On the basis of the analysis of scientific researches of modern pedagogues-practitioners, the directions of work of the pedagogical institution of higher education in the preparation of future practical psychologists for work in the inclusive educational space are determined. The author proposes filling the four directions of educational work with the ideas of inclusive education and implementing them in the educational process of the pedagogical institution of higher education. The educational value of the volunteer activity of future psychologists is described and it is determined that the young person who is helping the neighbour helplessly is the best example of spiritual creativity. Manifestations of responsibility towards society help young people show their best qualities, go beyond the limits of commercial and "mutually beneficial" relationships, and create their spirit and character growing above them.

Key words: Spiritcreativity, spirituality, inclusion, inclusive educational space.

Даніліч-Скакун Алла Анатоліївна – старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна).
E-mail: danilichalla30@gmail.com

Danilich-Skakun Alla Anatoliivna – Senior Lecturer of the Chair Pedagogy, Psychology and Management of Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine).
E-mail: danilichalla30@gmail.com